

**Роман Йозефа Рота "Павутиння"
як "можливе майбутнє" веймарської Німеччини**

У статті розглядаються інтертекстуальні асоціації з загально-відомими історичними або літературними фактами сучасної Й. Роту епохи, зокрема Веймарської республіки. Зазначено, що суспільні амбіції визначають не тільки форму, а й зміст роману "Павутиння". У ньому автор уперше "вписує" тип кар'єриста в конкретний, сучасний йому контекст і унаочнює таким чином політичне значення опортунізму та жорстокого честолюбства. Ідея роману, без сумніву, виникає з просвітницького наміру автора показати загрозу Веймарської республіки. Обґрунтована теза, що безсумнівним є вплив на цей твір Рота роману Г. Манна "Вірнопідданий", п'єси Е. Толлера "Звільнений Вотан", оповідання М. фон Ебнер-Ешенбах "Зразковий учень", трагедії А. Цвейґа "Покликання Самуеля", вірша В. фон Гете "Вечірня пісня", антиклерикального роману Е. Каперна "У павутинні павука-хрестовика".

Ключові слова: інтертекст, інтеркультурний дискурс, модерністський текст, "нова об'єктивність", Йозеф Рот.

В статье рассматриваются интертекстуальные ассоциации с общеизвестными историческими или литературными фактами современной Й. Роту эпохи, в частности Веймарской республики. Отмечено, что общественные амбиции определяют не только форму, но и содержание романа "Паутина". В нем автор впервые "вписывает" тип карьериста в конкретный, современный ему контекст и таким образом показывает политическое значение оппортунизма и жестокого честолюбия. Идея романа, без сомнения, возникает с просветительского намерения автора показать угрозу Веймарской республики. Обоснован тезис, что на это произведение Й. Рота повлияли роман Г. Манна "Верноподданный", пьесы Е. Толлера "Освобожденный Вотан", рассказы М. фон Эбнер-Эшенбах "Образцовый ученик", трагедия А. Цвейга "Призвание Самуэля", стихотворение В. фон Гете "Вечерняя песня", антиклерикальный роман Э. Каперна "В паутине паука-крестовика".

Ключевые слова: интертекст, интеркультурный дискурс, модернистский текст, "новая объективность", Йозеф Рот.

The article considers the intertextual associations with well-known historical or literary facts of J. Roth's contemporary era, in particular

the Weimar Republic. It is noted that social ambitions determine not only the form but also the content of the novel "The Web". The author demonstrates for the first time the type of careerist in particular, the contemporary context and thus shows the political significance of opportunism and cruel ambition. The idea of the novel without a doubt arises from the educational intent of the author to show the threat of the Weimar Republic. Substantiated the thesis that this work of J. Roth was influenced by the novel of H. Mann "Man of Straw", the play of E. Toller "Wotan Unleashed" stories of M. von Ebner-Eschenbach "Exemplary student", the tragedy of A. Zweig "The Mission of Samuel", the poem of W. von Goethe "Evening Song", anticlerical novel of E. Kapern "The web of cross spider".

Key words: *intertext, intercultural discourse, modernist text, "new objectivity", Joseph Roth.*

Глобальний універсум текстів, у яких закодована історія, міфологія, філософія, культура людства створює такий метод прочитання одного тексту супроти іншого, що дає змогу висвітлити їхні спільні текстуальні та ідеологічні резонанси. Оскільки на зламі XIX–XX ст. було закладено нову парадигму в дискурсі письма, а історія інтелектуальних ідей знає чимало випадків повторення в різних модусах і різних форматах однієї й тієї самої ідеї, їх інтерпретаційна множинність засвідчила про певні кризові симптоми. Останні виявилися особливо характерними для межових культурних і літературних ситуацій – фундаментальних протиріч культурної свідомості Модерну в німецькомовному модерністському дискурсі. Яскравим представником таких "інтеркультурних" наративних стратегій виступає Йозеф Рот – уродженець австрійсько-російського пограниччя (йдеться про ракурс помежів'я двох імперій і, одночасно, зіткнення тут різних типів взаємного ментального картографування) – постать якого в сучасному українському літературознавстві залишається малодослідженою. Натомість, оскільки письменник був сучасником представників німецькомовної модерністської літератури, як-от: Вальтер Беньямін, Бертольд Брехт, Герман Гессе, Альфред Деблін, Франц Кафка, Томас і Генріх Манни, Ліон Фейхтванґер, Стефан Цвейґ та інших, творчість Й. Рота можна розглядати як важливий приклад інтертекстуальності та інтеркультурності його художнього світу, її "зануреність" у європейський культурний простір.

Окремі питання інтертекстуальності у творчості Йозефа Рота розглядаються переважно у працях німецькомовних дослідників творчості Й. Рота – Г. Бьонінґа, Г. Гервіґ та М. Кланської, а також у почасті у працях українських літературознавців Д. Затонського,

Т. Гавриліва, Г. Петросаняк і Т. Дзися. Українські та зарубіжні автори аналізують твори письменника через призму їх інтеграції в національну літератури (передусім австрійську та німецьку), як підтвердження продуктивності теорії "габсбурзького міфу" в літературі, визначення поетики його художніх творів, а також їх міжлітературну рецепцію. Тому, незважаючи на існуючий комплекс праць, які, в основному, присвячені життю і творчості Й. Рота, натепер відсутнє комплексне дослідження інтертекстуальної природи художнього світу цього письменника. Відтак важливим для розуміння духовно-естетичних тенденцій німецькомовної модерністської літератури є комплексна, концептуальна інтерпретація прозових творів Й. Рота в контексті інтертекстуальності як літературного прийому, детермінованого авторською стратегією.

Метою статті є інтерпретація прозових творів, окремих есе і статей Й. Рота в контексті інтертекстуальної та інтеркультурної дослідницької стратегії – на прикладі зв'язків його прози з естетичними ідеями, літературними течіями й творчістю окремих представників німецької та світової літератури, які відіграли помітну роль у її формуванні й художній артикуляції.

Оскільки на зламі XIX–XX ст. було закладено нову парадигму в дискурсі письма, а історія інтелектуальних ідей знає чимало випадків повторення в різних модусах і різних форматах однієї й тієї самої ідеї, їх інтерпретаційна множинність засвідчила про певні кризові симптоми. Останні виявилися особливо характерними для межових культурних і літературних ситуацій Модерну. Суттєву роль у процесі інтерпретації чужих текстів, їх кардинального перепрофілювання у відповідності з власними ідейно-естетичними засадами відіграла творча самодостатність Й. Рота.

Уже на початку своєї кар'єри журналіста письменник працював над написанням великих прозових текстів. Його роман "Павутиння" відображає соціальні та суспільні драми Веймарської республіки, розповідає про людей, які постраждали у Першій світовій війні і стали бездомними духовно і соціально. Письменник виступає тут як іронічний тлумач свого часу, він присутній там як "Червоний Йозеф". Письменник писав про життя міщан, обивателів, які прагнуть піднятися нагору суспільства, тікаючи від світу, зміненого жахами і руйнуваннями війни.

В означеному вище плані роман "Павутиння" закорінений у подвійну інтертекстуальну перспективу. З одного боку, безсумнівним є вплив на цей твір роману Г. Манна "Вірнопідданий", п'єси Е. Толлера "Звільнений Вотан", оповідання М. фон Ебнер-Ешенбах "Зразковий

учень", трагедії А. Цвейґа "Покликання Самуеля", вірша В. фон Ґете "Вечірня пісня", антиклерикального роману Е. Каперна "У павутинні павука-хрестовика". З іншого боку – і "Вірнопідданий", і "Звільнений Вотан" насичені інтертекстуальними перегуками з духом часу сучасної їм епохи.

Усі ці автори у своїх творах дискутують з ментальними, політичними, економічними проблемами сучасної їм Німеччини та переднацистської Європи загалом. Це підтверджує тезу О. Червінської про те, що "твір змінює свій сенс протягом свого буття в безперервно мінливому історичному контексті..." [1, с. 37], що певною мірою виявляється у зміні його ціннісних параметрів, а деякі прогностичні моменти перестають сприйматися як новаторські.

У романі "Павутиння" письменник показує перші роки Веймарської республіки. "Роман, який вперше вийшов друком в "Arbeiterzeitung" ("*Робітничка газета*"), зображає болотистий ґрунт реакції, моральне і духовне здичавіння, з якого як цвіт піднімається свастика", – так трохи спрощено і захоплено повідомлялося в оголошенні редакції [2, с. 105]. Як стверджує М. Райх-Раніцкі, письменник занурює своїх персонажів "у яскраве світло, в якому всі деталі стають зрозумілими" [3, с. 214]. На жаль, цей роман став зловісним пророцтвом прийдешніх років. Позачасова фігура послужливого колишнього лейтенанта Теодора Лозе, який хоче знову стати кимсь, підсилюється в реальності аж до наступної катастрофи.

Письменник в життєвій історії головного героя роману Лозе, який повернувся розчарованим на батьківщину після Першої світової війни, показує наявність сприятливого ґрунту для поширення націонал-соціалізму. Адже для Лозе повернення до цивільного життя дається нелегко, він незадоволений, бо йому не вистачає суворості та справедливої армійської дисципліни, для якої розум і багатство неважливі. Не особливо обдарований, але честолюбний, він шукає своє місце в суспільстві і мріє про владу.

Як відзначають дослідники творчості Й. Рота, він виявився передбачливішим, ніж його сучасники, і так само, як Е. Толлер, цей "провісний реаліст" [4, с. 8] (Освальд Бурґгардт у статті "Ернст Толлер" писав, що цей автор "не блукає манівцями життя, не шукає рідких, екзотичних натур і не повертається до вічних нерозгаданих проблем [...]. Його серце б'ється в унісон з серцем народних мас, що він їх кличе на широкий шлях справжнього життя. Не окрема індивідуальність його цікавить [...] доля народних мас займає центр його ваги" [5, с. 66]) побачив небезпеку, яка йшла від А. Ґітлера і націонал-соціалізму. В романі "Павутиння" віднаходимо паралелі з

комедією "Звільнений Вотан" (1923) Е. Толлера [6, с. 249–302], яка розповідає про піднесення і падіння хворого на манію величі циркульника Вільгельма Дітріха Вотана і була спрямована проти місцевого баварського визначного діяча, кар'єра якого лише ненадовго перервалася листопадовим путчем 1923 р.

Суспільні амбіції визначають не тільки форму, а й зміст роману "Павутиння". У ньому автор уперше "вписує" тип кар'єриста в конкретний, сучасний йому контекст і унаочнює, таким чином, політичне значення опортунізму і жорстокого честолюбства. Ідея роману виникає, без сумніву, з просвітницького наміру автора показати загрозу Веймарської республіки.

Протагоніст роману Теодор Лозе схожий у своєму фіксуванні на авторитетах, в опортунізмі та честолюбстві на сина фабриканта Дітріха Геслінґа з роману Г. Манна "Вірнопідданий" [7], у якому письменник описав тип лояльного до кайзерівської Німеччини бюргера [8, с. 218]. Письменник зображує Теодора Лозе, його прагнення влади, неприйняття республіки й антисемітизм як прототип тогочасного міщанина і людини з університетською освітою [9, с. 235]. Протагоніст роману, як і амбітний бюргер Йозеф Барі з трагедії А. Цвейґа "Покликання Самуеля" [10] чи Вільгельм Дітріх Вотан з комедії Е. Толлера "Звільнений Вотан" [6], почувається аутсайдером і з невинним честолюбством сучасної людини прагне з "темряви" до "світла": "Скоро він вийде зі свого безславного кутка, переможець, час його більше не затримає, на нього не тиснутиме більше тягар його днів" [11, с. 70].

Оповідач, без сумніву, критично ставиться до протагоніста. Проте в описі важкого соціального й економічного становища стає очевидною його симпатія до прагнення Лозе перейти на бік політичного опонента, оскільки припускає, що той "чесний" [11, с. 109]. Його теж мучать докори сумління через те, що він став причиною політичного вбивства його фронтового товариша Ґюнтера: "Мертве обличчя. Обличчя Ґюнтера. [...] Мертві живуть!" [11, с. 127]. Співчутливе зображення ситуації Лозе запобігає передчасному засудженню противника республіки і спонукає до детального аналізу мотивів вчинків протагоніста. Ідентифікація з головним героєм порушується при цьому через іронічний відтінок оповіді, який пронизує увесь роман [12, с. 54].

Наратор застосовує іронічну дистанцію передусім стосовно сприйняття персонажем себе як жертви революції. Адже Теодор Лозе переносив "кожен свій день як болісний тягар на зігнутій спині" [11, с. 66]. У пафосі цих речень знову згадується та єврейська "невизначена мрійність", притаманна також зразковому учню Антону Ванцлю [13, с. 38]. Одночасно ці формулювання персоніфікують

сприйняття опонентом революції й артикують його бажання піднятися до "освічених бюргерів" [12, с. 54]. Лозе неодноразово згадує той рядок В. фон Гете, який передвіщав спокій над усіма вершинами [14, с. 142], однак тільки для того, щоб використовувати його для своїх грандіозних фантазій [11, с. 73, 96, 139]. Головний герой читає антисемітський памфлет "Протоколи сіонських мудреців" [11, с. 67, 130] – "найбільший книжковий успіх століття" [15, с. 96], розважальні книжки Генріха Товоте [16, с. 1032], детективні романи, а також газету "Die Woche" ("*Тиждень*") [11, с. 103], і ця алюзія відсилає нас до протагоніста роману "Вірнопідданий" – Дідеріха Геслінґа [7, с. 371, 383, 384].

Сам Лозе хоче стати "фюрером [...], диктатором" [11, с. 93], бачить у А. Гітлерові прототип володаря, але також і конкурента [11, с. 103]. У своїй статті Й. Зоннляйтнер стверджує, що "оповідач уже помістив Лозе в роль кайзера" [17, с. 172], і тут протагоніст має прототип у романі "Віднопідданий": "він безтямно дивився на Дідеріха, на його кам'яну поставу, на вуса, які стирчали аж до очей, і на самі очі, які грізно блискали. – Мені здається... – пробелькотів Нотгрошен. – Ви настільки схожі на ... на..." [7, с. 144], проте прагнення Лозе досягти влади завжди поєднується з бажанням підкорятися авторитетові, і це ж стосується і Дідеріха Геслінґа з роману Г. Манна. Потаємною мрією Теодора Лозе є "переможний в'їзд" капітаном "на білому коні" [11, с. 70] через Бранденбурзькі ворота. Мрія здійснюється: у своєму постійному кафе, названому на честь кайзера Вільгельма, він сидить "верхи на барному стільці" і думає, сидячи як дитина на конячці-гойдалці, "ніби він скаче чвалом" [11, с. 96]. Ця сцена, яка робить посміховищем підтримку протагоністом монархії як анахронічну, регресивну промову дитини в компанії завсідників, продовжує разом із тим той епізод з "Вірнопідданого", в якому Дідеріх, батько якого "в 66-му і 71-му роках входив до столиці через Бранденбурзькі ворота" [7, с. 31], на цьому ж місці стає предметом глузувань кайзера, перед очима якого він падає в багнюку [7, с. 69]. Роман "Павутиння" продовжує критику монархії, розпочату Г. Манном і В. Ратенау [18, с. 28], проте заперечує припущення В. Ратенау, що небезпека для "світової історії" іде передусім з боку "великих". Навпаки, події роману виявляють потенційну силу вибуху в політично незначній, здавалося б, дрібній буржуазії та застерігає від недооцінювання небезпек, які загрожують республіці з боку "маленьких людей", таких як Лозе [12, с. 60].

Протагоніст роману Теодор Лозе нагадує "Зразкового учня" Антона Ванцля, який пізніше став директором гімназії. Він так само походить з німецьких дрібних бюргерів, а його батько так само мріє про суспільне зростання свого сина. "Він помер на четвертому році вели-

кої війни, і останню мить його життя освітлювала думка, що за його гробом крокуватиме лейтенант Теодор Лозе" [11, с. 65]. Якщо Ванцль ще добивається свого вивищення брехнею, доносами і втиранням в довіру [19, с. 5], то Лозе стає небезпечним політичним шпигуном і вбивцею. Власну обмеженість, крах світу бюргерів і військових, яким він захоплювався, він намагається приховати антисемітськими вчинками. Вже у найкращому учні Глазері, "який легко і усміхаючись, не обтяжений книжками і турботами, ходив на перервах, який через двадцять хвилин здавав бездоганий твір латиною..." [11, с. 66], Лозе вбачає ворога, якому дістається все. Так само і у маленькому синові єврейського ювеліра Ефруссі, в будинку якого колишній лейтенант і студент Лозе знаходить роботу домашнього вчителя: "Усім їм живеться легко, найлегше Глазерам і Ефруссі [...] Лише в армії вони не ставали ніким, іноді сержантами. Там справедливість перемагала обман" [11, с. 67].

Цей мотив знаходимо в оповіданні "Зразковий учень" австрійської письменниці М. фон Ебнер-Ешенбах: "Як у напівсні сидів він над своїми книжками, а якраз у цей час Пепі зволив піддатися пориву старання і наздоганяв його, випереджав його великими стрибками" [20, с. 539–540].

Ще у школі Лозе був догідливим і шукав зв'язків з владою: "Він досягнув різними послугами і виявленнями пошани того, що вчитель на перервах обдаровував його якимсь особистим дорученням" [11, с. 78]. Наведена алюзія відсилає нас до роману Г. Манна "Вірнопідданий": "Дідеріх досяг становища першого учня і таємного виказника. [...] був запанібрата з усіма, [...] під час перерви, передаючи викладачеві класний журнал, доповідав йому про все" [7, с. 30], а також до раннього оповідання Й. Рота "Зразковий учень": "Він увійшов у довіру до вчителя, йому дозволялось носити шкільні зошити, він міг здаватися важливим, насолоджувався авторитетом" [19, с. 3]. Як і протагоністи творів Й. Рота, Г. Манна і Е. Толлера – Ванцль, Дідеріх і Вільгельм Дітріх Вотан – Теодор Лозе одружується з жінкою з вищого прошарку суспільства лише з кар'єрних міркувань [19, с. 2; 11, с. 78; 7, с. 263, 289–300; 6, с. 286].

Дрібні бюргерські рефлексії, марносластво і прагнення слави приводять його в армію право-радикальної таємної організації [21, с. 293]. "Всі повинні це бачити! Скоро він вийде зі свого безславного закутка, переможець" [11, с. 70]. Зауважмо: у романі "Павутиння" Й. Рот зображує драматичні події перших років Веймарської республіки – бурхливий розвиток реакції та її ворожість до демократії, політичні вбивства й антисемітизм. Хоча політичні цілі організації не називаються, проте з нею пов'язані політики, відомі читачеві як про-

тивники республіки, і це не залишає сумнівів у тому, що вони хочуть зруйнувати республіку і відновити монархію.

Зв'язки таємної організації в "Павутинні" проникають в усі верстви суспільства, вона підтримує контакти з генералом Е. Людендорфом, А. Гітлером і принцом Генріхом [12, с. 58]. Оскільки ці контакти залишаються прихованими від громадськості, вони виглядають як підтвердження назви роману. Образ павутиння об'єднує діяльність таємного товариства з тими організаціями Веймарської республіки, які обрали своїм розпізнавальним знаком свастику, схожу на стилізованого павука. Лозе, який носить таку нашивку [11, с. 86], вірить, що членством у таємній організації дасть йому можливість "смикати за невидимі нитки, на яких висять [...] міністри, органи влади" [11, с. 77] і сам стає павуком: "Він прийняв, не знаючи цього, позу павука, який чатує на жертву" [11, с. 94]. Як символ таємної ворожої сили з'являється образ павука й у романі "Вірнопідданий" [7, с. 211]. У антисемітському й антиклерикальному романі Е. Каперна "У павутинні павука-хрестовика" постать пастора Алоїзія Дормановскі уособлює павука-хрестовика. Він доводить протагоніста до самогубства [22, с. 325].

Зауважмо, що Дідеріх Геслінг [7, с. 120, 125–126, 133], як і Вільгельм Дітріх Вотан [6, с. 267], ненавидить своїх політичних опонентів – "лівих" і євреїв. При цьому він не наводить ідеологічні аргументи (як стверджує Х. Арендт, це характерно для антисемітизму дрібних бюргерів), а посилається на своє важке економічне і соціальне становище [23, с. 79]. Протагоніст бачить у євреях відповідальних за його, як він вважає, безвихідну ситуацію після війни: "Євреї були причиною його багаторічної безуспішності" [11, с. 86]. Так само Вільгельм Дітріх Вотан з комедії Ернста Толлера вбачає у євреях винних за його невдачі [24, с. 260]. Думки орієнтованого на сіонізм і соціалізм А. Цвейґа [12, с. 63] Й. Рот літературно оформлює у своїх статтях, пишучи про поширення антисемітизму серед бюргерів післявоєнної Німеччини, які втратили мораль [15, с. 107]. Роман "Павутиння" переконливо заперечує сприйняття Теодором Лозе євреїв і розкриває його ненависть до них.

У своїй статті 1920 р. про антисемітську ворожість Й. Рот вказує на ненависть до євреїв в основному як реакцію на спричинену поразкою у війні економічну і соціальну руїну [9, с. 235], формулюючи публіцистично-теоретичну тезу, яку пізніше він літературно опрацьовує у романі "Павутиння". Твір підтверджує важливість соціально-економічного фактора для виникнення антисемітизму, проте применшує його значення, оскільки початок ненависті Лозе повертає читача до передвоєнних часів [11, с. 67]. Оповідач припускає, що причини ненависті слід шукати у самому протагоністі. Упередження батька, які переда-

лися Теодорові, живляться спочатку страхом конкуренції та почуттям заздрості Лозе до його обдарованого однокласника-єврея Глазера [11, с. 66]. Цей мотив обдарованого однокласника, якому протагоніст заздрить і над яким знущується, знаходимо також і у романі Г. Манна: "Він дразнив єдиного в класі єврея, що було звичайною і дуже заохочуваною справою; [...] він спорудив на кафедрі хрест і присилував єврея стати перед ним навколішки" [7, с. 29].

Німеччина "готує погроми" [9, с. 235] – констатує Й. Рот навесні 1923 р. у своїй статті. Як драматична кульмінація подій роману оголошується дата 2 листопада: "Коли він (Лозе – *Т. М.*) був 2-го листопада лише засобом, не керівником, ланкою ланцюга, а не його початком [...], то він проґавив свій день" [11, с. 108]. Те, що у "Вірнопідданому" Г. Манна є небезпечною загрозою: "Будуть бити жидів!" [7, с. 65], стає у "Павутинні" 2 листопада дійсністю – сутичка між поліцією, групою Лозе і студентами – з одного боку і робітників – з іншого, виливається у погром єврейського кварталу, де жили бідні ортодоксальні східні євреї [11, с. 126].

Ще однією фігурою роману, яка має своїх прототипів у "Вірнопідданому", є журналіст Піск. Він дбає про публічність Лозе й уособлює негативний прототип журналіста, як редактор "Нетцигського листка" Нотгрошен у Г. Манна [7, с. 139–140]. Як зв'язковий з громадськістю, він бере на себе таку саму функцію, як журналіст Шляйм у комедії Е. Толлера [6, с. 282]. Оскільки Піск боїться нападів, він носить – як і Шляйм – знак національно-консервативних переконань: монокль [11, с. 123]. Піск, так само як прокурор Ядассон з роману "Вірнопідданий" [7, с. 115] – як уже відзначав Ж.-П. Бір [13, с. 39] – має "відстовбурчене вухо" [11, с. 122]. Те, що на перший погляд здається швидше несуттєвою деталлю, яка свідчить про професійно обґрунтовану готовність підслуховувати, позначає його в очах тих, кого він підтримує, як того, ким він у жодному разі не хотів бути – як єврея. Те ж саме бачимо і стосовно Ядассона: "До цього другого пана Дідеріх спершу поставився з великою стриманістю, бо він дуже скидався на єврея" [7, с. 114]. Якщо Ядассон зважується на хірургічну операцію, щоб зменшити вуха: "Я маю намір привести свій зовнішній вигляд у відповідність до своїх націоналістичних поглядів" [7, с. 356], то Піск намагається сховати своє відстовбурчене вухо під капелюхом [11, с. 122]. Обидві фігури поглиблюють, таким чином, антисемітські стереотипи щодо образу єврея [12, с. 84]. У другій частині роману "Павутиння" з'являється образ єврея Беньяміна Ленца. Він також один з тих, хто здатен пожертвувати іншими заради власної вигоди. Він зраджує всіх і все, коли йому це вигідно [21, с. 295]. Фантазія автора ні в чому не

поступається винахідливості цієї фігури. Ленц підробляє газетні повідомлення, документи і печатки, він вплутується в авантюри не заради ідеалів, а тільки з ненависті [25, с. 74]. Кінець історії передчуває похмуře майбутнє. Роман містить глибокий художній аналіз характеру злочинців і симпатиків націонал-соціалізму. У часописах з'являється прізвище Гітлер, і автор вже на початку 1920-х років передбачає, що ця людина може становити небезпеку. У своєму романі Й. Рот описує не "справжнє" майбутнє, а "можливе майбутнє".

Отже, у романі "Павутиння" Й. Рот зображує драматичні події в історії повоєнної Німеччини, описує її "можливе майбутнє", не вбачаючи у текстах та діях тогочасних авторів необхідних свідчень сучасників щодо суспільного розкладу і належної відповідальності перед історією. Відтак у тексті знаходимо алюзії – натяки на загальновідомі історичні чи літературні факти. Ймовірно, що письменник розраховував на те, що читач знатиме джерело алюзії, розшифруватиме її значення, спираючись на свої попередні знання. Адже в алюзії наявна миттєва спонукка до асоціації з тим чи іншим мотивом джерела, хоча зв'язок переважно не розгорнутий.

Центральним для творів Й. Рота був модерний досвід та суспільні події Веймарської Німеччини, адже мотивація письменника до написання його творів виникала безпосередньо з його зацікавлення подіями і питаннями, які превалювали в суспільній дискусії повоєнної Німеччини. Її віддзеркаленням була "нова об'єктивність" – короткочасна течія в німецькій літературній традиції 1920-х років, яка позначила розширення "модерністського бунту", вимагаючи свіжого усвідомлення історичних реальностей і прогресивних ідей, виходу за межі естетичного гуманізму до соціального реалізму тощо. У цьому контексті Й. Рот виявив себе різким критиком індустріального капіталізму та лівацьких мотивів революції, інтегрувавши теми індивідуальної ідентичності, а також індивідуальну потребу привнесення фікції в модус німецькомовної модерністської літератури. В подальших дослідженнях особливостей прози Й. Рота слід розглянути контекстуальні чинники художньої творчості письменника: історичні події періоду розпаду імперій, світоглядні патерни, політичні переконання й увявлення тощо. Це уможливить комплексне дослідження творчості Рота як інтелектуальної парадигми.

Література

1. Червінська О. В. Психологічні аспекти актуальної рецепції тексту. Теоретико-методологічний погляд на сучасну практику словесної культури :

колективна монографія / О. В. Червінська, І. М. Зварич, А. В. Сажина. – Чернівці : Книги-XXI, 2009. – 282 с.

2. Sültemeyer I. Das Frühwerk Joseph Roths, 1915–1926. Studien und Texte / Ingeborg Sültemeyer. – Wien – Freiburg – Basel, 1976. – 237 s.

3. Reich-Ranicki M. Joseph Roths Flucht ins Märchen / Marcel Reich-Ranicki // Reich-Ranicki M. Nachprüfung : Aufsätze über deutsche Schriftsteller von gestern. – München : Piper Verlag, 1977. – S. 202–237.

4. Rothe W. Ernst Toller. Rororo Bildmonographie / Wolfgang Rothe. – Reinbek : Rowohlt, 1983. – 156 s.

5. Бургардт О. Ернст Толлер / Освальд Бургардт // Життя і революція. – 1925. – № 10. – С. 66–69.

6. Toller E. Der entfesselte Wotan. Eine Komödie / Ernst Toller // Ernst Toller. Gesammelte Werke. Zweiter Band : Dramen und Gedichte aus dem Gefängnis 1918–1924. – München : Carl Hauser Verlag, 1995. – S. 249–302.

7. Манн Г. Вірнопоподаний / Генріх Манн ; пер. знім. М. Зісман. – К. : Видавництво художньої літератури "Дніпро", 1969. – 396 с.

8. Trommler F. Joseph Roth und die Tradition. Aufsatz-und Materialiensammlung. Hrsg. von David Bronsen. Schriftenreihe Agora, Band 27. – Darmstadt : Agora, 1975. – S. 217–282.

9. Roth J. Die reaktionären Akademiker / Joseph Roth // Joseph Roth Werke. Erster Band : Das journalistische Werk 1915–1923 / Hrsg. von Klaus Westermann. Mit einem Vorwort zur Werkausgabe von Fritz Hackert und Klaus Westermann. – Köln : Kiepenheuer & Witsch, 2009. – S. 233–236.

10. Zweig A. Die Sendung Semaels / Arnold Zweig. – Charleston : BiblioBazaar, 2009. – 144 s.

11. Roth J. Das Spinnennetz / Joseph Roth // Joseph Roth Werke. Vierter Band : Romane und Erzählungen 1916–1929 / Hrsg. und mit einem Nachwort von Fritz Hackert. – Köln : Kiepenheuer & Witsch, 2009. – S. 63–146.

12. Ochse K. Joseph Roths Auseinandersetzung mit dem Antisemitismus / Katharina Ochse. – Würzburg : Königshausen & Neumann, 1999. – 254 s.

13. Bier J. Assimilatorische Schreibweise und onomastische Ironie im erzählerischen Frühwerk Roths / Jean Paul Bier // Joseph Roth : Interpretation, Kritik, Rezeption. Hrsg. von Michael Kessler, Fritz Hackert. – Tübingen : Stauffenburg-Verlag, 1990. – S. 29–40.

14. Goethe J. W. v. Ein Gleiches / Johann Wolfgang von Goethe. Gedichte. Kommentiert von Erich Trunz. – München : C. H. Beck, 1974. – 745 s.

15. Roth J. Berliner Bilderbuch / Joseph Roth // Joseph Roth Werke. Zweiter Band : Das journalistische Werk 1924–1928 / Hrsg. und mit einem Nachwort von Klaus Westermann. – Köln : Kiepenheuer & Witsch, 2009. – S. 92–130.

16. Roth J. Was liest man in Wien? / Joseph Roth // Joseph Roth Werke. Erster Band : Das journalistische Werk 1915–1923 / Hrsg. von Klaus Westermann. Mit einem Vorwort zur Werkausgabe von Fritz Hackert und Klaus Westermann. – Köln : Kiepenheuer & Witsch, 2009. – S. 1030–1032.
17. Sonnleitner J. Macht. Identität und Verwandlung / Johann Sonnleitner // Coexistent Contradictions : Joseph Roth in Retrospect. Papers of the 1989 Joseph Roth Symposium at Leeds University to commemorate the 50th anniversary of his death / Ed. Helen Chambers. – Riverside, CA : Ariadne Press, 1991. – P. 166–184.
18. Rathenau W. Der Kaiser. Eine Betrachtung / Walther Rathenau. – Berlin : Fischer Verlag, 1921. – 60 s.
19. Roth J. Der Vorzugsschüler / Joseph Roth // Joseph Roth Werke. Vierter Band : Romane und Erzählungen 1916–1929 / Hrsg. und mit einem Nachwort von Fritz Hackert. – Köln : Kiepenheuer & Witsch, 2009. – s. 1–13.
20. Ebner-Eschenbach M. v. Vorzugsschüler / Marie von Ebner-Eschenbach // Marie von Ebner-Eschenbach. Gesammelte Werke in drei Bänden. Bd. 1 : Das Gemeindegeld. Novellen, Aphorismen. – München, 1956–1958. – S. 515–554.
21. Sternburg W. von. Joseph Roth. Eine Biographie / Wilhelm von Sternburg. – Köln : Kiepenheuer & Witsch, 2009. – 560 s.
22. Kapherr E. v. Im Netz der Kreuzspinne / Egon Freiherr von Kapherr. – Weimar : Alexander Duncker Verlag, 1933. – 351 s.
23. Arendt H. Elemente und Ursprünge totaler Herrschaft / Hannah Arendt. – München : Piper Verlag, 1991. – 757 s.
24. Sloterdijk P. Kritik der zynischen Vernunft / Peter Sloterdijk. – Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1983. – 959 s.
25. Müller-Funk W. Joseph Roth / Wolfgang Müller-Funk. – München : Beck, 1989. – 132 s.